

РЕЦЕНЗИЯ

от доц. д-р Катерина Гаджева
Институт за изследване на изкуствата – БАН

за дисертационен труд за присъждане на ОНС „доктор” на тема:

ХУДОЖЕСТВЕН И ЖИЗНЕН ОПИТ У КАРОЛ РАМА И ЛИКА ЯНКО – ДВА СЛУЧАЯ НА ХУДОЖНИЧКИ ОТ ХХ ВЕК В ЕВРОПА

Дисертант: Ева-Мария Иво Иванова
Институт за изследване на изкуствата – БАН
Сектор „Изобразителни изкуства”
Научен ръководител: проф. д-р Ирина Генова

Научна специалност *Изкуствознание и изобразителни изкуства*,
професионално направление 8.1 *Теория на изкуствата*

Общо представяне на процедурата и получените за рецензиране материали

Настоящата рецензия е изготвена съгласно Заповед №82-РД от 26 февруари 2024 г. от директора на ИИИЗк-БАН. Всички законови разпоредби са спазени, а именно: ППЗРАС в РБ; Правилника за условията и реда за придобиване на научни степени и за заемане на академични длъжности в БАН; Правилника за придобиване на научни степени и за заемане на академични длъжности в ИИИЗк. Декларирам, че съм получила и обстойно съм разгледала изпратената ми документация по процедурата. Въз основа на прегледа на документите потвърждавам, че са налице научните изисквания, необходими за допускане до защита на дисертационен труд за присъждане на ОНС „доктор“ по професионално направление 8.1. Теория на изкуствата.

Биографични данни за докторанта

Ева-Мария Иванова е възпитаничка на Нов български университет, където през 2019 г. завършва магистърска степен в специалност „Теория на изкуството“ към програма „Сравнително изкуствознание“ с дипломна работа на тема „Творчеството на Карол Рама в контекста на изкуството на ХХ век“, под научното ръководство на доц. д-р Боян Манчев. Смятам тази част от биографията ѝ за особено важна, тъй като в по-късната работа на Иванова като докторант откриваме специфичните за Нов български университет интердисциплинарен изследователски подход, самостоятелност и смелост в изграждането на научните тези, осъвременен изкуствоведски анализ, разширен чрез

умесно включени културологични, философски и семиотични интерпретации. Специално внимание бих искала да обърна и на някои личностни качества, в които всички колеги от изследователска група „Ново българско изкуство” имаха възможността да се убедят, след като през 2021 година Ева-Мария Иванова бе зачислена като редовен докторант. Останахме впечатлени от старателността, изпълнителността, отдадеността на избраната тема, професионалната етика, уважението и респектът, които дисертантката демонстрира по време на своята работа в Института за изследване на изкуствата.

Актуалност на тематиката

Българското изкуствознание има подчертана нужда от осъвременени изкуствоведски изследвания, особено от такива, фокусирани върху автори, произведения и художествени явления от втората половина на XX век. Подходът на по-младите колеги, родени след 1989 година, се отличава с аналитичност, рационалност и емоционална дистанцираност, което прави текстовете им по-близки до съвременните студенти. Творчеството на двете художнички – Лика Янко и Карол Рама, които привличат вниманието на дисертантката, не е непознато и неизследвано. Онова, което прави работата на Ева-Мария актуална и приносна е именно новият, пречупен през пизмата на съвременността поглед към техните професионални и лични истории. Направен е опит да се преодолеят установените клишета и стереотипи за двете авторки, да се преосмисли мястото и ролята им в историята на изкуството в локален и глобален план. Бих искала да отбележа и факта, че както в чужбина, така и в България, днес с особен интерес се преразглежда творчеството на жените художнички, поставя се в по-широк културологичен контекст, преосмисля се на базата на новите интерпретации, фокусирани не само върху изкуството, но и върху широк спектър от социални, културни, икономически, политически и други проблеми, отнасящи се до пола и рода. В този смисъл работата на Ева-Мария Иванова е в унисон с най-съвременните изследователски тенденции в областта на историята и теорията на изкуството.

Целесъобразност на изследователските методи за постигане на поставените цели

На пръв поглед дисертационният труд на Ева-Мария Иванова е конструиран като сравнение – между две творчески и житейски истории, между два естетически и концептуални подхода, между две политически и културни реалности. В действителност обаче ние виждаме два паралелно развиващи се разказа, две

своеобразни дисертации, които на места са свързани чрез световни примери, чрез смели и новаторски психологически, семиотични и естетически интерпретации. Подходът на Иванова е новаторски и крие своите рискове, но читателят не остава изненадан от него, след като установи, че такъв е духът на цялото изследване, в което ясно се забелязва стремежът към независимост от установените в изкуствознанието теоретични шаблони и рамки. Непременно трябва да бъде отбелязан впечатляващо подробният анализ на произведенията на двете авторки, който дисертантката прави, внимателното ѝ вглеждане във всички елементи на композицията, някои от които са пространно разгледани в семиотичен и психоаналитичен план. Явно Ева-Мария Иванова смело поема риска от надинтерпретиране, който подобен подход без съмнение крие, и решително формулира съвсем нови, понякога доста спорни хипотези, които защитава с респектиращи ерудиция и плам. Като постижение на дисертантката бих искала да изтъкна факта, че в цялото ѝ изследване биографичният и иконографският анализ са взаимно преплетени, а не отделени, както често се случва в класически конструирани дисертации.

Оценка на дисертационния труд

Дисертационният труд е в обем от 303 страници текст, който се състои от увод, последван от същинското изследване, разделено в две части – едната посветена на Лика Янко, а другата – на Карол Рама, разбити на множество подглави, в които се разглеждат различни аспекти от биографичните разкази и естетическите особености в творчеството на двете художнички. Впечатляваща е добре структурираната и коректно описана библиография (24 страници), състояща се от 103 заглавия на кирилица и 127 – на латиница. Това е значителна по обем информация – усвоена, осмислена и умело използвана. Следва албум с близо сто произведения, но не само на художничките, които са във фокуса на изследването, а и на редица изтъкнати представители на световното изкуство, чиито творби се споменават и имат важно значение както за разбирането на отделните разкази, така и за осъществяването на връзката между тях.

Цялостното впечатление от дисертационния труд е, че е написан с изключително старание, с точно око, забелязващо и най-малките подробности не само в композициите, но и в житейските съдби на главните героини. Налице е добро усвояване, интерпретиране и адекватно цитиране на използваните литературни източници, демонстрирано е изследователско самочувствие, базиращо се на отличното

познаване на изобразителния материал и на вече съществуващите негови тълкувания от други специалисти. Въз основа на частните примери, свързани с живота и творчеството на двете авторки са формулирани хипотези за жените художнички в по-широк европейски контекст. Проучени са връзките на художничките (както лични, така и идейни) с редица други творци – например при Лика Янко с музикантите Стойка Миланова и Васил Казанджиев и с естетиката на Пикасо, Паул Клее, Жан Дюбуфе, Макс Ернст и др., а при Карол Рама – с Ман Рей, Сай Туомбли, Луиз Буржоа и пр. Бих искала специално да изтъкна две несъмнени изследователски постижения на Ева-Мария Иванова. Първото е разказът ѝ за съвместната работа между Лика Янко и Бинка Желязкова във филма „Последната дума” от 1973 година, в който художничката изписва стените на затворническата килия, където се развива основното действие. Второто – внимателното разглеждане на жилищата-ателиета, в които са живели и творили Лика Янко и Карол Рама, описването им като своеобразни „тотални художествени произведения”, запечатали енергията и артистичното присъствие на своите вече напуснали ги обитателки.

Дисертацията е написана ясно, разбираемо, на добро езиково ниво.

Приноси и значимост на научната разработка и на публикациите по темата на дисертационния труд

Напълно съм съгласна с посочените от дисертантката приноси, които бих искала да разширя, като обърна специално внимание на критичния подход на Ева-Мария Иванова към вече съществуващите изследвания, посветени на двете авторки и особено към онези, разглеждащи творчеството на Лика Янко. Тезите на авторката са поднесени с необходимото уважение към трудовете на изтъкнати наши изкуствоведи, но в същото време и с достойни за възхищение младежка дързост и решителност. Именно собствените позиции, които дисертантката не се страхува да изложи и аргументира, намирам за едно от най-големите постижения в представения труд. Те свидетелстват за напълно основателно самочувствие, резултат от придобито със старание, упоритост, последователност и колегиален респект знание.

Ева-Мария Иванова е посочила списък от девет публикации по темата на дисертацията, шест от тях – отпечатани в престижни научни издания, с което изискванията на закона и на Правилника на Института за изследване на изкуствата при БАН са надхвърлени.

Бих искала да отбележа ангажираността на дисертантката с изданията на Института – списание „Проблеми на изкуството” и сборникът „Изкуствовдски четения”, отличаващи се с изключително високите си критерии, които Иванова покрива без съществени усилия.

Авторефератът съответства на съдържанието на дисертационния труд, представя го стегнато и изчепрателно, въпреки сложната структура на същинския текст.

Препоръките ми са дисертантката да отпечата своето изследване като го преработи, така че фокусът да бъде ясно поставен върху Лика Янко, без това да изключва сравненията с личния и творчески път на Карол Рама. Бих посъветвала Ева-Мария Иванова да обогати вече формулираните от нея тези и заключения, като ги постави в по-широк културен и исторически контекст, въвеждащ читателя в спецификите на българския художествен живот по време на социализма. Подобна монография – написана в духа на новите изкуствоведски изследователски подходи, със сигурност ще привлече вниманието на по-младата аудитория, като в същото време би могла да разшири и кръгозора на класически ориентирани изкуствоведи, които се занимават с различни проблеми от историята на българското изобразително изкуство.

Приемам дисертацията на Ева-Мария Иво Иванова **ХУДОЖЕСТВЕН И ЖИЗНЕН ОПИТ У КАРОЛ РАМА И ЛИКА ЯНКО – ДВА СЛУЧАЯ НА ХУДОЖНИЧКИ ОТ XX ВЕК В ЕВРОПА** за изключително съвместно изпълнена и стойностна и убедено ще гласувам ЗА присъждане на образователната и научна степен „доктор”.

24.05.2024

София

Рецензент: доц. д-р Катерина Гаджева